

УДК 336.22

РОЛЬ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ І ЗБОРІВ В ФОРМУВАННІ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ УКРАЇНИ

О.Д. Борзенкова, к.е.н.

Одеський інститут фінансів УДУФМТ, Одеса, Україна

Борзенкова О.Д. Роль місцевих податків і зборів в формуванні місцевих бюджетів України.

Надзвичайно актуальною залишається проблема формування доходів місцевих бюджетів в контексті сучасних податкових реформ. Сьогодні податкова система потребує економічно обґрунтованих податків, обсяг надходжень від яких змог би забезпечити як фіскальну достатність державного бюджету так і сталий розвиток регіонів. Досліджено зміни у системі місцевого оподаткування в контексті проведення податкової реформи в Україні, виявлено недоліків нововведень, пошук можливих напрямів оптимізації податкового законодавства.

Ключові слова: податки, оподаткування, місцеві податки і збори, місцеві бюджети, бюджет розвитку

Борзенкова О.Д. Роль местных налогов и сборов в формировании местных бюджетов Украины.

Чрезвычайно актуальной остается проблема формирования доходов местных бюджетов в контексте современных реформ в налоговой системе. Сегодня налоговая система требует экономически обоснованных налогов, размер от поступлений которых смог бы обеспечить как фискальную достаточность государственного бюджета так и устойчивое развитие регионов. Исследовано изменения в системе местного налогообложения в контексте проведения налоговой реформы в Украине, выявлено недостатки нововведений, поиск возможных направлений оптимизации налогового законодательства.

Ключевые слова: налоги, налогообложение, местные налоги и сборы, местные бюджеты, бюджет развития

Borzenkova O.D. The role of local taxes and fees in the formation of local budgets in Ukraine.

Extremely relevant is the problem of formation of local budgets in the context of contemporary tax reforms. Today the tax system needs economically justified tax revenues from which would be able to ensure the adequacy of fiscal state budget and sustainable development of the regions. The changes in the system of local taxation in the context of tax reform in Ukraine are researched, the deficiencies in innovations and the searching of possible directions of optimization of tax legislation are revealed.

Keywords: taxes, taxation, local taxes and fees, local budgets, budget of development

Наповнення доходної частини бюджету держави є основною метою державної політики у сфері податків. Обсяги фінансування видатків місцевих бюджетів повністю залежать від ефективності діяльності органів місцевого самоврядування щодо залучення коштів до їх доходної частини.

Зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування є одним з найголовніших завдань на шляху до перетворення місцевих бюджетів у ефективний інструмент соціально-економічного розвитку територій Упродовж останніх років зменшується частка доходів місцевих бюджетів і водночас збільшується кількість місцевих проблем, які потребують негайного вирішення, на які не передбачено ні яких коштів крім власних доходів місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Фіскальна спрямованість місцевого оподаткування є досить актуальним аспектом дослідження. Вивченням цієї проблеми займаються багато вітчизняних і зарубіжних вчених, а саме Р. Бачо [1], А. Василенко, Г. Возняк, А. Соколовська, І. Щербіна та ін. Фіскальна та регулююча функції місцевих податків є основним об'єктом дослідження для багатьох з них. Проблема наповнення місцевих бюджетів з різних джерел приваблює увагу науковців та заслуговує подальшого обговорення.

Проведення податкової реформи в Україні, в частині місцевого оподаткування, виявило деякі недоліки нововведень, окреслило пошук напрямів оптимізації податкового законодавства, що і визначило мету дослідження. В статті розглянута фіскальна функція місцевого оподаткування в контексті реформування податкового законодавства, виявлено вплив місцевих податків і зборів на формування доходної частини місцевого бюджету міста Одеса. Та розглянуті напрями можливого реформування окремих податків.

Виклад основного матеріалу дослідження

Як від'ємна економічна категорія доходи місцевих бюджетів відображають сферу економічних відносин суспільства, яка пов'язана з формуванням, розподіленням та використанням фінансових ресурсів і використовуються місцевими органами влади для забезпечення поточних та перспективних задач розвитку регіонів.

Місцеві бюджети прийнято рахувати як нижчу ланку бюджетної системи України. Незважаючи

на те, що питома вага доходів місцевих бюджетів в зведеному бюджеті незначна, вони є фундаментом бюджетної системи, без якого не можливо покращити бюджетні взаємовідносини в відповідності до функцій місцевого самоврядування.

Для досягнення оптимальної забезпеченості Державного та місцевих бюджетів та пропорційності між ними повинна бути виконана умова єдності бюджету і державного плату економічного і соціального розвитку. Бюджет різного рівня повинен бути забезпечено постійними доходами, які тісно пов'язані з економічною, соціальною і екологічною ситуацією в регіоні. Кожен бюджет повинен бути збалансовано незалежно від обсягів джерел доходів [1].

До прийняття Податкового кодексу роль місцевого самоврядування у податковій системі України була незначною, адже частка місцевих податків і зборів у доходах місцевих бюджетів дорівнювала 1-3% [2]. Податковий кодекс України діаметрально змінив підхід до функціонування вітчизняної системи місцевого оподаткування шляхом скасування більшості місцевих податків і зборів та запровадження альтернативного джерела

наповнення місцевих бюджетів – податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки (з 01.01.2013 р.) [2].

Згідно статті 10 Податкового кодексу України до місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок; до місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір [3].

Місцеві податки і збори забезпечують значні надходження до місцевих бюджетів, реальну фінансову автономію органів місцевого самоврядування і місцевих органів державної влади. У структурі доходів місцевих бюджетів останні роки спостерігається тенденція до збільшення частки податкових надходжень, що наведено у таблиці 1.

У 2013 році обсяг податкових надходжень складав 85,2% доходів місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів), збільшився на 17,5% у порівнянні з 2012 роком. Зростання продемонстрували всі значущі джерела надходжень: податок на доходи фізичних осіб збільшився на 13,0%, плата за землю – на 17,6% тощо (табл. 1).

Таблиця 1. Динаміка податкових надходжень в місцевих бюджетах України за 2011-2014 роки

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Доходи місцевих бюджетів України, млрд. грн.	181,6	225,3	221,0	231,7
Питома вага податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів, %	84,5	85,2	86,8	86,4
Сума місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів України, млрд. грн.	2,5	5,5	7,3	8,1
Питома вага місцевих податків і зборів в доходах місцевих бюджетів України, %	2,9	5,4	7,0	8,0

Водночас найбільший темп приросту серед джерел надходжень місцевих бюджетів демонструє єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва, який надійшов у 2012 році у сумі 4,8 млрд. грн., що майже у 2,5 рази більше за обсяги надходжень 2011 року, а у 2013 році його надійшло 6,6 млрд. грн..

До місцевих бюджетів від місцевих податків і зборів у 2013 році надійшло 7,3 млрд. грн., що більше на 34,0%, ніж у попередньому році. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла і склала 7,0%, а у структурі доходів загального фонду місцевих бюджетів – 8,6% [4].

Місцевих податків і зборів у 2014 році надійшло до місцевих бюджетів 8,1 млрд. грн., що на 10,1% більше аналогічного показника 2013 року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів зросла і склала 8,0% [4].

За період з 2011 по 2014 роки обсяг податкових надходжень в доходах місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) коливався від 84,5% у 2011 році до 86,4% у 2014 році. Зростання продемонстрували всі значущі джерела надходжень: податок на доходи фізичних осіб збільшився на 13,0%, плата за землю – на 17,6% тощо.

З прийняттям Податкового кодексу України у 2011 року структура місцевих податків і зборів зазнала суттєвих змін. Незважаючи на скорочення кількості місцевих податків і зборів з 14-ти до 5-ти їх питома вага збільшилася. Питома вага місцевих податків і зборів після прийняття Податкового Кодексу зростала від 2,9% у 2011 році до 8,0% у 2014 році. Якщо порівняти ці суми, то у 2010 році (до прийняття Податкового кодексу) ця сума становила 1%. Одним з чинників підвищення питомої ваги місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів є включення до їх складу єдиного податку.

Таке зростання відбулося, в першу чергу, за рахунок місцевих податків і зборів, частка яких у 2013 році збільшилася на 1,6 в. п. до 7,0%, у 2012 році вона становила 14,1 млрд. грн. доходів бюджету розвитку місцевих бюджетів. А у 2014 році надходження місцевих податків і зборів склало 8,1 млрд. грн., що на 10,1% більше показника 2013 року. Їх частка у структурі доходів місцевих бюджетів за рік зросла і склала 8,0%. На це зростання позитивно вплинуло включення до бюджету розвитку єдиного податку (ці надходження склали близько 50% усіх доходів бюджету розвитку) [4].

Найвагомим серед місцевих податків і зборів був єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва, який у 2014 році надійшов у сумі 7,4 млрд. грн., що на 11,6% більше за обсяги надходжень 2013 року (6,6 млрд. грн.) (табл. 2).

Таке зростання відбулося, в основному, через збільшення кількості фізичних осіб та суб'єктів малого підприємництва [5].

Таблиця 2. Динаміка надходження єдиного податку в доходи місцевих бюджетів України

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Доходи місцевих бюджетів України, млрд. грн.	181,6	225,3	221,0	231,7
Сума єдиного податку в доходах місцевих бюджетів України, млн. грн.	1987,9	4815,6	6640,5	7413,3

Значимо, що таке зростання відбулося, в основному, через введення в дію змін до Податкового кодексу, якими запроваджено нові правила справляння цього податку, а саме, змінено терміни сплати та запроваджено нові ставки оподаткування. Зростання частково пояснюється введенням норми щодо розширення кола платників єдиного податку (додані п'ята та

шоста групи) відповідно до Закону України від 05 липня 2012 року № 5083-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні» з 12 серпня 2012 року [6]. У таблиці 3 наведено динаміка надходжень єдиного податку з юридичних та фізичних осіб [4].

Таблиця 3. Динаміка надходжень єдиного податку з юридичних та фізичних осіб до місцевих бюджетів України

Показники	2011 рік	2012 рік	2013 рік	2014 рік
Надходження єдиного податку з юридичних осіб, млн. грн.	874,7	1204,8	1743,3	2008,5
Питома вага надходжень єдиного податку з юридичних осіб у структурі єдиного податку, %	44,0	25,0	26,3	27,1
Надходження єдиного податку з фізичних осіб, млн. грн.	1113,2	3610,9	4897,2	5404,8
Питома вага надходжень єдиного податку з фізичних осіб у структурі єдиного податку, %	56,0	75,0	73,7	72,9

Доходи бюджету розвитку місцевих бюджетів (з урахуванням коштів, одержаних із загального фонду бюджету до бюджету розвитку) у 2014 році склали 11,1 млрд. грн., що на 15,9% менше від показника минулого року. За вказаний період

відбулося зменшення частки цих доходів у загальній структурі доходів місцевих бюджетів до 11,0%, що менше за аналогічний показник 2013 року (див. рис. 1) [4].

Рис. 1. Частка доходів бюджету розвитку в доходах місцевих бюджетів за 2014 рік [4]

Бюджет розвитку наповнюється з різних джерел. Згідно Бюджетного Кодексу, прийнятого у 2011 році, єдиний податок (у складі місцевих податків і зборів) повністю зараховується до бюджету розвитку. Його питома вага досить

велика і становить близько 50% усіх доходів бюджету розвитку.

Питома вага місцевих податків і зборів у структурі власних доходів бюджету міста Одеса близько 7,0%. [5]

За 2013 рік до бюджету міста Одеса надійшло місцевих податків і зборів 33097,9 тис. грн., що склало 119,1% від запланованих сум. Фактичне

надходження місцевих податків і зборів наведено на рис. 2.

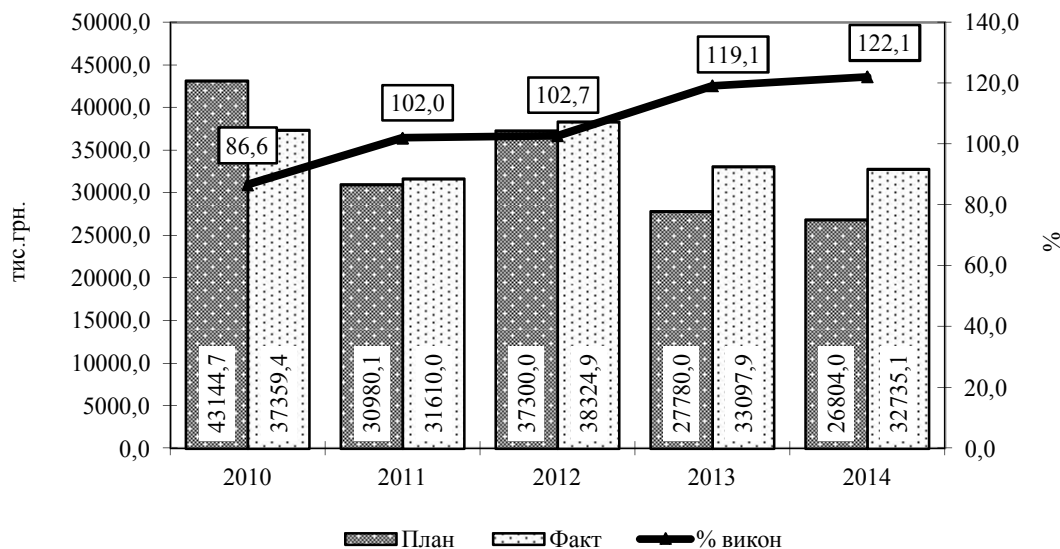

Рис.2. Динаміка фактичного надходження місцевих податків і зборів до бюджету розвитку міста Одеса за 2010-2014 роки [5]

Як видно з рис. 2 заплановані суми не завжди виконувалися у повному обсязі. Зменшення надходжень місцевих податків і зборів у 2011 році, в порівнянні з попередніми роками, пов'язано з введенням в дію Податкового Кодексу, в якому було суттєво зменшена кількість місцевих податків і зборів з чотирнадцяти до п'яти.

Але починаючи з 2011 року всі заплановані суми були виконані, що підтверджує ефективність діючого податкового законодавства в питанні адміністрування податків [5].

На рисунку 3 наведено структуру доходів спеціального фонду бюджету міста Одеса за 2014 рік.

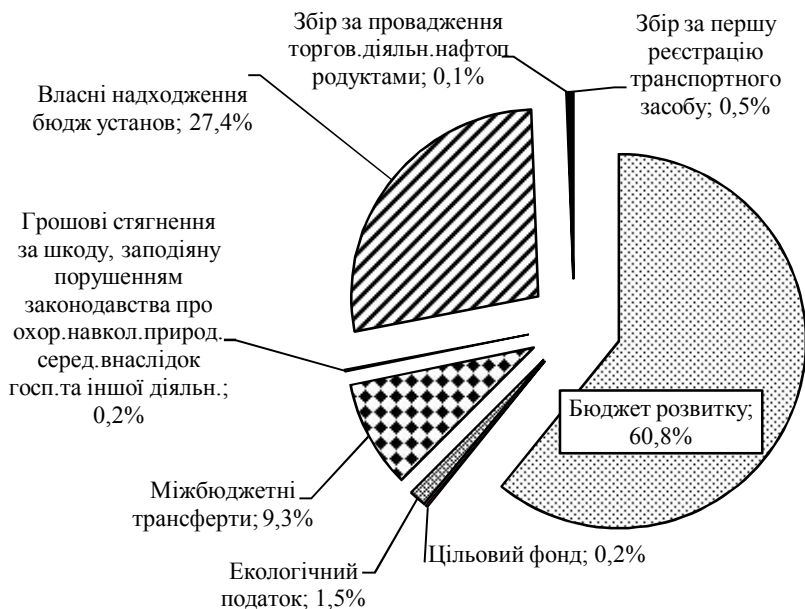

Рис.3. Структура спеціального фонду бюджету міста Одеса за 2014 рік [5]

Найбільша питома вага припадає на бюджет розвитку (60,8%) та власні надходження бюджетних установ (27,4%) [5].

Бюджет розвитку у 2014 році виконано в сумі 373 156,3 тис. грн. або 112,9% до уточнених річних планових показників, в тому числі за рахунок коштів:

- єдиного податку – 297 822,85 тис. грн.,
- податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки – 1570,29 тис. грн.,
- дивідендів (дохід), нарахований на акції (частки, паї) господарських товариств, у статутних капіталах яких є комунальна власність – 0,4 тис. грн.,
- коштів від відчуження майна, що перебуває в комунальній власності – 15 971,8 тис. грн.,
- коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення – 27 141,26 тис. грн.,

- іншої субвенції (обласний бюджет) – 581,7 тис. грн.,
- коштів пайової участі у розвитку інфраструктури населеного пункту – 30 067,98 тис. грн.

В порівнянні з 2013 роком надходження до бюджету розвитку збільшилися на 3266,0 тис. грн.

На рисунку 4 наведено структуру бюджету розвитку у 2014 році [5].

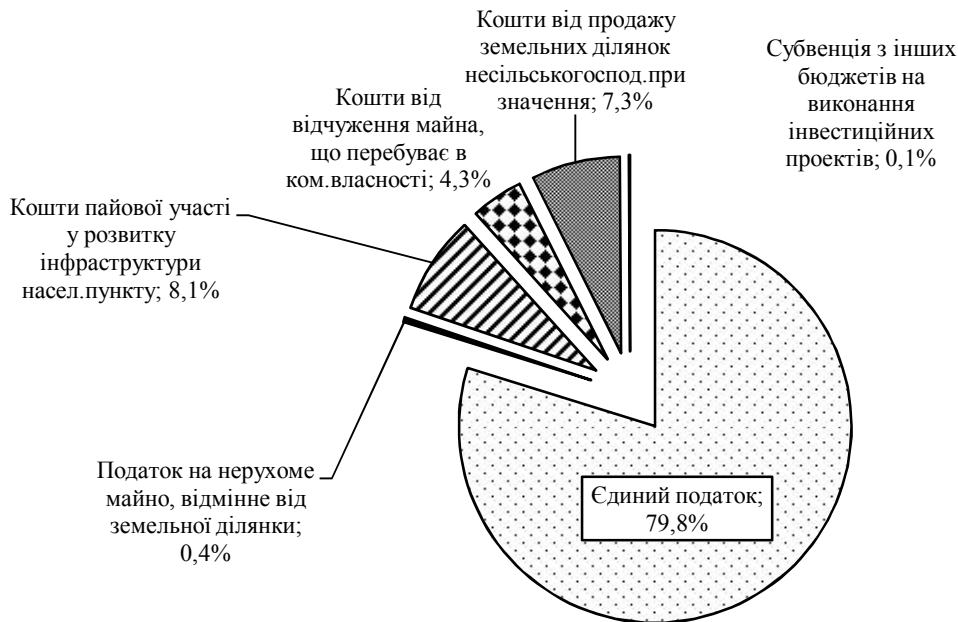

Рис. 4. Структура бюджету розвитку міста Одеса за 2014 рік [5]

Єдиний податок є основним джерелом, який формує бюджет розвитку міста.

За 2014 рік до бюджету розвитку міста надійшло 297 822,8 тис. грн., (79,8%) в т.ч. від юридичних осіб – 99 721,7 тис. грн. та фізичних осіб – 198 101,1 тис. грн.

В порівнянні з 2013 роком надходження в цілому збільшилися на 45 609,3 тис. грн. або на 18,1%, в т.ч. юридичними особами було сплачено більше на 15 564,6 тис. грн. або 18,5% та фізичними особами на 30 044,7 тис. грн. або на 17,9% [5].

Такий темп росту обумовлено законодавчими змінами, які розширили коло платників єдиного податку і спростили умови ведення бізнесу.

Наведений аналіз загального обсягу та структури дохідної частини місцевих бюджетів показує, що протягом останніх років відбувається процес обмеження впливу органів місцевого самоврядування на соціально-економічні процеси в країні, зменшення власної дохідної бази місцевих бюджетів та збільшення їх залежності від трансфертів з державного бюджету.

Практика свідчить про недостатність дохідної бази місцевих бюджетів для забезпечення

виконання функцій, покладених на місцеве самоврядування. У зв'язку з цим актуальними є проблеми формування доходів місцевих бюджетів та забезпечення їх фінансової автономії.

В цілому, проведений аналіз структури надходжень місцевих податків і зборів в бюджетах органів місцевого самоврядування свідчить про те, що, не зважаючи на введення Податкового кодексу у 2011 році, фінансова самостійність бюджетів органів місцевого самоврядування на покращилась, адже місцеві податки із збори займають лише невелику частину у податкових надходженнях місцевих бюджетів. Однак, введення в дію податку на нерухомість дозволить певним чином покращити такий стан речей. В цілому, слід використати зарубіжний досвід у формуванні власних надходжень місцевих бюджетів, де місцеві податки і збори відіграють основну роль у наповненні бюджетів органів місцевого самоврядування і є запорукою розвитку муніципалітетів.

Висновки

Місцеві бюджети повинні бути збалансовані та забезпечені постійними надходженнями. Місцеві бюджети тісно пов'язані з економічною та соці-

льною ситуацією в кожному регіоні. Для здійснення фінансової децентралізації місцевих органів влади необхідно, щоб місцеві бюджети мали відповідні доходи, серед яких визначне місце займають фіскально-податкові доходи. Позитивним у нововведеннях Податкового кодексу було реформування єдиного податку. Так зараз вся частина отриманого податку залишається в місцевому бюджеті, що сприяє поліпшенню фінансового вирішення проблем місцевого рівня.

Для забезпечення фінансової незалежності адміністративно-територіальних одиниць в Україні необхідно посилити вплив місцевих податків і зборів в частині формування доходної бази місцевих бюджетів, дозволити регулювати органам місцевої влади ставки місцевих податків і зборів. Втілення запропонованих закладів буде сприяти збільшенню доходної частини місцевих бюджетів, що знайде своє відображення у розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

Список літератури:

1. Бачо Р.Й. Оцінка ролі місцевих податків і зборів у забезпеченні фінансової безпеки органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс] / Р.Й. Бачо, Н.М. Гапак, Е.Й. Иллар // Науковий вісник Ужгородського університету. Сер: Економіка. – 2013. – Вип. 4. – С. 16-25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nvuues_2013_4_5.pdf.
2. Сідельникова Л.П., Костіна Н.М. Податкова система: Навчальний посібник. Л.П. Сідельникова, Н.М. Костіна. – Київ: Ліра-К, 2013. – 604 с. – 2-ге видання, перероб. і доп.
3. Податковий кодекс України – [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
4. Бюджетний моніторинг: Аналіз виконання бюджету за 2014 рік / [Зубенко В.В., Самчинська І.В., Рудик А.Ю. та ін.]; ІБСЕД, Проект «Зміцнення місцевої фінансової ініціативи (ЗМФІ-ІІ) впровадження», ІІАГО. – К., 2015. – 77 с.
5. Рішення Одеської міської ради. «Про виконання бюджету міста Одеси на відповідний рік». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.odessa.ua>.
6. Закон України від 05 липня 2012 року № 5083-VI «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо державної податкової служби та у зв'язку з проведенням адміністративної реформи в Україні» Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/zakonodavstvo/podatkove-zakonodavstvo/zakoni-ukraini/zakoni-ukraini-za-2011-rik/61813.html>.

Надано до редакції 07.09.2015

Борзенкова Ольга Дмитрівна / Olga D. Borzenkova
Ob-2010@rambler.ru

Посилання на статтю / Reference a Journal Article:

Роль місцевих податків і зборів в формуванні місцевих бюджетів України [Електронний ресурс] / О. Д. Борзенкова // Економіка: реалії часу. Науковий журнал. – 2015. – № 5 (21). – С. 18-23. – Режим доступу до журн.: <http://economics.opi.ua/files/archive/2015/n5.html>